

ԽԱԶԻԿ ՄԱԼԽԱՍՅԱՆ

ՀԵԼԼԱԴԱՆ

891.995 -

Մ-15

ՊԵՏԶՐԱՏ 1938 ՅԵՐԵՎԱՆ

891.9915
15-75
այ.

ԽԱՁԻԿ ՄԱԼԻԱՍՅԱՆ

2011-07

Հ Ե Լ Լ Ա Դ Ա Ն

ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ե. Դ. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ

Պ Ե Տ Շ Ր Ա Տ

ՀԼԿՑԵՄ ԿԿ ԿԻՑ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
Ց Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1939

ՅՕՋԵ
ԴԵ

Х. МАЛХАСЯН
ЕЛЛАДА

Гиз. Арм. ССР, Ереван, 1939

3206
39

Հելլադան պատկանում է Մ... գյուղի կոլտնտեսու-
թյանը: Յերկու տարի առաջ Հելլադան քուռակ էր: Այդ
հասակում նրա խնամքը հանձնեցին կոմլեքիտական Արա-
յին: Վերջինս Հելլադային կերակրում էր, գետում լողաց-
նում, մաքրում:

Կենդանին վաղուց խնամատարին մտերմացել էր: Գա-
լով հեծնելու խնդրին, ձին առաջին անգամ մեջքին ծան-
րություն զգալով, տրինգ-տրինգ արավ, սլացալ արքունե-
քով մեկ:

Արան ընկճվող չէր: Նա համբերությամբ Հելլադայի
գժությունները տարավ: Վերջում հաղթանակեց: Հելլադան
ընտելացավ:

Նրանք շատ մտերմացան:

Ձիավարժը Հելլադայի հետ մեկտեղ պահեց գերմա-
նական ցեղի մի շուն՝ անունը Տիբո: Տիբոն պատկանում
էր Արտեմին, Արայի լեղբորը:

Արտեմն աշխատում էր Ղրիմում: Նա կապի վաշտում
հրամանատարի պաշտոն էր վարում:

Այդ շունը կապի վաշտում հաճախել էր շնավարժա-
կան ուսումնարան: Այդտեղ Տիբոն սովորել էր ամեն հա-
վանական ձախորդություններից բարեկամներին ազատել:
Վարժվել էր թշնամիներից զենքեր հափշտակել: Սքան-
չելի լեր գերիների կապոտած ձեռքերն ազատելու գործում:
Նա կապերը ատամներով ծամում էր, կտրտում: Քաջ էր
նամակատարության մեջ: Տիբոն կարող էր թշնամուն
խուզարկել, անակնկալի բերել և զինաթափել: Սովորել էր

սահմանապահութիւն, սանիտարական ոգնութիւն և ուրիշ շատ բաներ:

Արձակուրդին Արտեմը յեկավ ծնողների մոտ: Տիբոն նրա հետ էր: Արան ու կենդանին բարեկամացան: Նա յեղբորը խնդրեց, վոր Տիբոյին իրեն նվիրի: Արտեմը զիջեց:

Տղաների հետ յերբեմն խաղում էին «Կազակի» ռազմիկ խաղը: Արան հաճախակի գերվում էր: Նրա ձեռք ու վոտը կապում էին, գցում փոսի մեջ: Տիբոն ծածուկ Արայի ձեռքի կապերը ծամում, կտրտում էր:

Տիբոն զարմանալի հոտառու յեր: Յերբեմն Արան գնում էր անտառ, մորի հովաքելու: Կենդանին նրա հետքերով գալիս էր, տիրոջը գտնում: Ամենից արտասովորը պատահեց ամառային մի օր: Գիշերն Արան վոտով ուղեւորվեց քաղաք: Նա կտրեց ուղիղ 38 կիլոմետր: Հաջորդ օրվա իրիկնամուտին դուռը չանկուտեցին: Արան դռան փեղկը բացեց, Տիբոն էր, Սատանա: Հետքերով յեկել էր:

Տիբոն բարեկամացավ և Հելլադայի հետ: Արան քանի անգամ հուզմունքով տեսել էր, թե ինչպես շնիկն իջ դունչը հասցրել է Հելլադայի դնչին, լիզում է: Նժույզն ուրախութիւնից ոտնգերը բացում է, խրխնջում, բաշտ տարածած արշավում հանդով:

* * *

Սեպտեմբերի 28-ին, բերքի տոնի առթիւ, նշանակված էր ձիարշավ: Ծ... գյուղակից պիտի մասնակցեր Հելլադան: Արշավի վայրը մեծ հարթավայրն էր:

Արան նշանակված էր Հելլադայի հեծվոր:

Կոլեկտիվի ձիերը կալում աշխատում էին: Միայն Հելլադան ազատ էր: Արան ամեն առավոտ նրան արձակում էր արոտները, իրիկնադեմին վերադարձնում գոմ:

*
* *

Մաքրավանքից իրենց գյուղն էր դառնում Տիտոս պապը: Քայլում էր և հոնի ձեռնափայտը համաչափորեն խփում դետին: Նրա դիմաց տարածված էր կոլտնտեսութեան արտը: Գյուտ անող մարդու նման Տիտոս պապը ժպտում էր: Առաջներում այստեղ փոքրիկ արտեր էյին, իրարից բաժանվում էին միջնակներով, իսկ հիմա չքացել են այդ բոլոր միջնակները և ձգվում է անծայրածիր արտը:

Տիտոս պապը խորիմաստ կերպով գլուխն որորեց.

— Աշխարհի բանը դու տես ե... Ինչե՛ր կատարվեցին...

Հնձած արտի մեջտեղում կար մի բավական ընդարձակ տարածութիւն: Յերեվում էր, վոր նախքան հնձելը, հասած հասկերը հրդեհել էյին, բայց շուտով այդ հրդեհը հանգցրել էյին, վորովհետև արտն ամբողջովին հրդեհված չէր: Հրդեհի վայրում դեռևս թափթփված էյին սև մոխիր դարձած հասկերի արմատներն ու գլուխները:

— Շան վորդի շներ... մարդկանց արյունը խման բոլ չելափ, հիմա էլ արտերին կպան...

Գործին տեղյակ մարդն անմիջապես կհասկանար, վոր Տիտոս պապը խոսում էր կուլակաթափ արված և բանդիտ դարձած Լազոյի ու նրա կաթնեղբայր Շավասայի մասին:

Առաջներում, թագավորի ժամանակ Լազոյին ասում էյին «յոթը գյուղերի զահրնկեց արքա»: Նա յոթը գյուղերի վաշխառու յեր, յոթը գյուղերի ամենահարուստ մարդը: Բացի այդ, մի կաշվի գործարան ուներ, խանութ ուներ, առևտրական գործեր ուներ: Իսկ Շավասայ Բայրամը ցարական սպա յեր, վորը քաղաքացիական կռիւներից հետո, վորպեսզի իր դիմակը չպատուի, հեռու տեղերից յեկել էր Ծ... գյուղը, փոխել էր անունը, ազգանունը և դարձել էր գյուղխորհրդի քարտուղար:

Կոլեկտիվացման ժամանակ սկսեցին վնասարարութիւն անել, բայց հենց վոր տեսան իրենց կեղտոտ գոր-

ծերը բացվում են, փախան սարերը: Այնտեղից ել նրանք
դարձյալ շարունակում եյին իրենց կեղտոտ գործերը:

Այն հրդեհված արտը, վորին հանդիպեց Տիտոս պա-
պը, դարձյալ նրանց ձեռքի գործն էր:

Ահա թե ում մասին եր խոսում Տիտոս պապը:

Տիտոս պապը Լազոյին լավ եր ճանաչում: Թագավո-
րի ժամանակ նրա մոտ սայլապան եր յեղել:

Հանկարծ ճանապարհին ձիու դոփշուն լավեց:

Ձին կրակ կտրած վազում եր: Անընդհատ լավում եր
հեծյալի մտրակի շրխկոցն ողում:

— Ես մեր Հելլադան ա, տո... Վրան ել Լազոն...

* * *

Հենց այդ որն ել Ծ... գյուղակի հանդերում Արան Հելլա-
դային շատ վորոնեց: Անցավ սարալանջերով, քայլեց ան-
դընդախոր ձորերում, բարձրացավ դիմացի բլրի կատարը:

Անհավատալի խաղաղությամբ մուծը փովում եր:
Յերկնակամարում ահաշունչ գոռոցներով ամպակույտերը
միմյանց ճնշում եյին: Յերախաբաց ձորերում նիրհելով
սողում եր թանձր մառախուղը:

Լեռնաշարքերից այս կողմ տարածվում եր ընդարձակ
հարթավայրը: Այնտեղ վորորվում եր Զանգուն:

Հելլադան չկար:

Արան դայրույթից շրթունքները կծոտում եր: Նա
յերկար վորոնումներ կատարելուց հոգնել եր, աչքերը
գոցվում եյին: Շրջապատը նորից դնեց, իջավ գետափ:
Յերեսնիվայր պառկեց, դեմքը թազցրեց բազուկների մեջ:
Կանաչը քսվում եր այտերին:

Տիբոն յեկավ: Նա վարանոտ մոտեցավ, տիրոջ ձեռ-
քերը լիզեց:

— Տիբո, անուշ ջան, մոտ արի. — ասաց ու շանը սեղ-
մեց կրծքին. — քաղցրիկս, Հելլադան չկա, մանեման յեկա
սարերում, են հեռավոր անտառում: Չկա:

Տիբոն հոտոտեց ողորդ, կանաչը և քայլեց: Նա դուռնէն ուղղեց դեպի Ալիբեկի փեշերը, դարձավ Արային: Տիբոն հաջեց, Արան մտածմունքից սթափվեց:

— Հելլադան եղ կոզմն ե, հա: Գալիք նրան, ջանա:

Հանկարծ թակ-թուկ-թակ-թուկ, փոշոտ սալուղիով ընթանում եր Տիտոս պապը: Նա քայլում եր, հոնի ձեռնափայտը գետնին զարկելով:

— Բարե, Տիտոս պապ:

— Աստծու բարին, բալիկ ջան, ի՞նչ կա:

— Հելլադան կորել ե, շատ ման լեկա: Չկա:

Ծերունու դեմքով մի մուրթ ստվեր անցավ: Կնճիռները խորացան:

— Տարավ, բալիկ ջան, շուն Լազոն տարավ:

— Եղ վոնց...

Տիտոս պապն արխալուղի գրպանից քաշեց թուփունի ծալքավոր քիսան, փաթաթեց մի ծխախոտ, վառեց ու պատմեց, ինչ վոր ճանապարհին իր հետ պատահել եր:

— Պապ, վո՞ր կողմը թռան:

— Ալիբեկի, անուշ ջան.—ասաց ծերունին ու առաջ անցավ:

Տիբոն անցնում եր հեռի քարակույտերի վրայով: Շուտով ընկավ սալուղին, շեղակի կտրեց, բարձրացավ մի փոքրիկ հողաթուփը:

Այստեղ փխրուն սևահողի մեջ դրոշմված եր ձիու պատանշանը: Տիբոն լերկաւր-լերկաւր հաջեց:

Արան սթափվեց, զարացավ իր թուլության վրա: Բահ, աչքերը թացանում են: Ձիու համար աչքերը լվանալ: Յերեսա: Բայց ի՞նչ անել...

Նրա հիշողության մեջ վերապատկերվեցին արկածալի վեպերն ու պատմութունները, նրանց եջերում ապրող արխասիրտ հերոսները:

Անհետացած Հելլադային Արան պսակեց ցնորքներով:

Ահա նա, «յոթ գյուղերի դահլենկեց արքան»,—Լազոն: Ահա նախկին ոտմիտոր Շավասալը... Կրակոցներ են, կոխվե, մուրթ ձորակներ են, կոտորված լեռներ... Արան հրաշքով Հելլադային ազատել ե, ձողալրում ե ախոյաններից...

Հանկարծ կայծակը շրխկաց: Անձրևը խշխշաց: Արան տեղից թռավ:

— Տիբո, Տիբո.—կանչեց ու սլացավ

Տիբոն հետևեց նրան:

Արան հասավ տուն: Ծորերից անձրեվաջուրը շոշոռում եր:

Հայրը, անտառապահ Թորոսը, թափառումներից վերադարձել եր ու քնել:

Գիշեր եր:

Լուսադեմին Արան արթնացավ սովորականից վաղ: Մայրն ասաց, վոր ամուսինը շամանդաղին մեկնել ե Ուրախության սարավանդը, վորսի:

— Տիբոյին տարել ե,—հարցրեց Արան:

— Տարել ե,—պատասխանեց մայրը:

Արան շտապ թեյ խմեց: Մորն ասաց, թե տղաների հետ գնում ե անտառ մի քիչ շրջելու:

Քաթանի տոպրակը լցրեց հաց ու պանրով և տանից դուրս գնաց:

Ձգում եր, վոր ձեռնարկում ե մի տարրերնակ գործի:

Տիբոյի բացակայությունն անախորժ եր: Կենդանին իր հոտառությամբ ու բնազդով թերևս ոգներ իրեն: Հայրը կվերադառնար գիշերը, սպասեր Տիբոյին, ստիպված կլինեք վորոնումները հետաձգել: Համբերել անկարող եր:

Ավագակը Հելլադային թոցրել ե ով գիտի ինչ սար ու ձորով: Կտրել ե ով գիտի քանի արահետ ու ճանապարհ:

Յե՛վ Արան հաստատ վորոշեց Հելլադային գտնել:

Ահա և անտառի կեսորը: Աշնանային տապ ու կծու արեւ: Թւում էր, թե կյանքը մեռել է: Լուսթյուն:

Լսվեց չոր տերեւների խշրտոց: Անտառում յերևաց Արան: Թողնում էր հուսալքված մարդու տպավորութուն: Փնտռում էր ինչ վոր բան: Վորոնածը գտավ՝ խաշամով պարուրված շավիղ էր: Այս ճանապարհով նա առաջ անցավ:

Արան իջավ մի գոգավոր փոս: Նրա դեմը բարձրացան մի զուգ քարաժայռ: Նրանց տակից մի զուլալ աղբյուր էր ցայտում:

Աղբյուրի մոտ Արան ուսից վերցրեց քաթանե տալրակը, չոքեց միմյանց մոտ շարված սալաքարերին: Ագահությամբ ջուր խմեց: Հետո զով տեղ վորոնեց:

Արան տեղավորվեց աղբյուրի յեզրին, ավելուկների մեջ: Հանեց լավաշների փաթեթը, թրջեց, դրեց գետնին փռած տոպրակին: Ախորժակով պանրի հետ սկսեց ուտել:

Դիմացի բարձունքից դանդաղ իջնում էին յերկու ձիավոր: Ձիերից առաջինը սև էր, մյուսը՝ սիպտակ:

Բարձունքը հեռու յեր: Նրա գագաթն ողակված էր քարաժայռերի շղթայով, իսկ փեշերը պատում էր խիտ անտառը:

Սև ձի, մանրիկ ու թեթև քայլք... Նա յե... Արան վազում էր ու վազում: Ծառերի սաղարթը զարնվում էր նրա այտերին, ձեռքերին ու ականջներին:

Նրա հայացքը կախարդված էր բլրով: Շուտով ընկավ անտառի խորքը: Սաղարթի խտութունից արևի լույսն այտեղ ճանապարհ չուներ: Շրջապատը համակված էր սառնաշունչ կիսամութով:

Բարձունքն Արաչի աչքերից անհետացավ: Վազել արագությունը կրկնապատկեց: Բայց... Դժոխք ու սարսափ... Գահավիժվեց փոսի մեջ: Աղվեսների թափարդ էր, ծածկված մանրիկ ճյուղերով ու չոր խոտով: Փոսից հագլիվ դուրս յեկավ:

Վերջապես, ահա բարձունքը: Արան շուրջը դիտում էր: Ձիավորներն անհետացել էին: Արան տեղից կտրվեց, անցավ բլրափեշի ձախ թևին ծավալված անտառով: Ձիերի վայրեջքն ուղղված էր այդ կողմը:

Շատ վազեց: Վաչել սալորենին ձեռքը պատեց. վերքը փողոկեց արյունով: Վոտերի ուժը հատավ, սրունքներին մեջ կարծես շիկացած շյուղեր խրեցին: Մի փոքրիկ բացուտում նա փովեց գետնին:

Արևը խայթում էր: Թուխ ամպերը թանձրանում էին, հարավից սահում հյուսիս:

Ձորակի մասնակալված առվում գորտերը զրուցում էին: Նրանց ձայնի մեջ անմեկին տազնապ կար: Ակնեւրեւ էր, վոր անձրեւ պիտի դար:

Արան քնեց:

Արևը շղարշվեց ամպերով: Անտառն ահարկու շառաչեց: Անցան ժամեր: Քամին կատաղեց:

Անտառը խրախճանքի մեջ էր:

Արան խաղաղ քնած էր: Շրթունքների բացվածքից նկատվում էր ատամնաշարքը, շուշանի պես ձերմակ:

Յերկնակամարում ամպակույտեքը միմյանց ճնշում էին: Չայրույթից նրանք խեղդում էին սարերի կատարները, գալարվում:

Հեռուներում բռնկվեցին կայծակներ: Նրանց վոսկեղեն թրերը շողշողացին, ապա մարեցին:

Հանկարծ անտառի գլխավերեւում շառաչեց մի նոր կայծակ: Վորոտը յերկնակամարի կուրծքը կարծես ձեղքեց:

Արան անձրևից սթափվեց: Այստեղ ինչ գործ ունի, անտառի խորքում, անձրևոտ յեղանակին: Հետո գիտակցությունը զուլալվեց, հիշեց, թե ինչպես է ընկել այստեղ:

Արան անցավ յերկու սարավանդ և մի ընդարձակ բացուտ: Նա արահետով մագլցեց դիմացի բլրի կատարը: Անձրևից հողն ու կանաչը դարձել էին վողորկ: Վոտերը հա-

ճախ սայթաքում էին: Վերջապես հասավ բարձունքին: Քարաժայռերի կույտերը, ասես աժդահա ուժերեր, դարսված էին միմյանց վրա: Մեջընդմեջ աճել էին մասրենիները և ալուճի մացառներ:

Սալաքարերի մեջտեղում թառել էր Սուրբ Ավոյի հուրիկը: Ասում են Սուրբ Ավոն յեղել է մի շերմեռանդ ճգնավոր: Յերիտասարդությունից մինչև ծերություն, մինչև մահ ճգնել է այդ քարակոփ շինվածքում: Հուրիկը փորված էր մի աժդահա քարաժայռի մեջ:

Հնազեանների կարծիքով այդ շենքը կառուցել են հայ պայազատները: Դուրս են յեկել փորսի, վատ յեղանակներին պատսպարվել են այդտեղ: Դրա պատմությունը շատ հին է:

Արան հուրիկի կիսաշարդ դռնակը հրեց, ցատկեց ներս: Դա մի ընդարձակ տուն էր, պատերը քար, առաստաղը քար, հատակը քար: Բոլորը հղկված, բոլորը վողորի: Յուրաքանչյուր պատի մեջտեղում բացված էր մի լուսանցք: Նրանցից մեկի տակ փորված էր բուխարիկը՝ պալտաձև, դեղեցիկ:

Հուրիկի հատակին թափթված էր անտառի չոր ու դեղնած խոտ, ցրված էին կոճղեր, ծառերի չոր ճյուղեր:

Արան նստեց կոճղերից մեկին: Նորից կայծակը փայլատակեց: Առաստաղի անցքից խշշոցով խոտի վրա շաղվում էին անձրևակաթիլները: Նա տխուր խորհում էր:

Մութը շատ թանձրացավ:

Դրսից փոռնաձայներ լսվեցին: Հուրիկի դռնակը բացվեց: Արան սարսուռեց:

Յափուռներին մեջ փաթաթված ներս մտան յերկու հոգի: Յուրաքանչյուրն ուսել էր մի հրացան: Նրանք քաշում էին ձիերի սանձերից:

Արան դլխի ընկավ. առաջինը Լազոն էր: Հաջորդին նա շուտ ճանաչեց. Շավասյն էր:

Շավասյնը խուրջինից մի կտոր մոմ հանեց ու վառեց:

— Պահճ, ես վճռեղից, տղա, յերկնքից իջար.— զարմանքով հարցրեց Լազոն:

Արային քրտինք պատեց:

— Մոտիկ գյուղից եմ գալիս, ճանապարհին անձրևը խշշաց, պահվեցի այստեղ:

Հելլադան Արային նկատեց: Նրա խրխինջից բնականաբանը դողաց:

— Զան, ջան.— գոչեց Լազոն:

Հելլադան ուրախ դոփում էր, սանձը քաշկռտում: Բուրովին սև, բարակիրան նժույգ էր, ուներ նեղ ու պինդ սրունքներ, հանգույցավոր պոչ:

Լազոն ձիերին կապեց պատի ճեղքվածքում մեխված յերկաթե գույգ կեռերին: Ըստ յերեմուլթին հուրիկի քունջ ու պուճախին քաջ ծանոթ էր, փառած խոտի տակից դուրս քաշեց թարմ կանաչի կույտեր, լցրեց ձիերի առաջ: Սպիտակ ձին սկսեց ախորժակով ուտել: Նախկին ոռոմխտորը նրանց մեջքերը թամբերից ազատեց: Հելլադան խելացի հայացքով Արային դիտում էր, թառանչում:

— Տղա, վճռեղացի յես.— հարցրեց Լազոն:

Արան պատասխանեց.

— Ես ձիուն կճանաչեմ,— Լազոն ցուցածատն ուղղեց Հելլադային:

— Հա, անունը Հելլադա յես,— ասաց Արան:

— Ի՞նչ, Հավլաբար,— զարմացավ Լազոն:

Նա հագի յափնջին հանեց, փռեց հատակին:

— Յերեկ կեսուրին թոցրեցի, կերթաս դեղի կոլխոզա-կաններին կասես, փոր ման չգան, դուր տեղը նեղություն չքաշեն, ձին ինձ մոտ ա...

Նախկին ոռոմխտորը պառկել էր յափնջու վրա, թիկնել մի կոճղի՝ ծխում էր:

— Շավասյ ախպեր— ձայնեց Լազոն.— կրակ չանե՞նք... Լակոտ ջան, տեղիցդ թոփ, ես փետի կտորտանքը, ես խառախուռեքը հավաքի, լից բուխարիկն ու կրակը տուր... Առ սպիչկա...

Քիչ հետո Արայի վառած կրակն աղմկում էր:

Շուտով Շավասպն ու Լազոն ընթրեցին: Նրանց ընթրիքը բաղկացած էր հացից ու չորացած պանրի մի մեծ կտորից:

Լազոն Արայի ուսից կախված քաթանի տոպրակը նկատեց:

— Տղա, տոպրակդ մի դեսը տուր, տեսնենք ի՞նչ ունես:

Յեվ իհարկե տոպրակը դատարկեց:

Քիչ հետո խուրջիները մեկի միջից Լազոն հանեց գինու մի կիսատ շիշ: Շուտով այդ շիշը նախկին ուտածիստորի հետ դատարկեցին ու նորից տեղավորեցին խուրջինի մեջ: Լռություն:

— Այ շան տղա, տեսնում ես, ծվարել ենք ես սալտանի պուճախը, մեր կուլ տվածը շան լակից վատ ե... Ախր հանուն ինչի, հա... Յոթը գյուղ բռանա մեջ դողում եր, առաջ կանգնող մարդու վտաններն ահիդ ծավում ելին, մարդ եյի, մարդ... Որական յես ասեմ հարյուր, դու ասա հազար մարդ տանա փշրանքներով կերակրվում եյին: Մարդիկ անունս արտասանում եյին ակնածանքով, աղոթում եյին ամենագորին իմ յերկար կյանքի համար: Մարդ եյի, մարդ: Այ, ես ել Շավասպ Բայրամն ա, ինչ զորական եր, գիտե՞ս, կովի ժամանակ նեմեցներին մատների վրա խաղացնում եր... Մեր կյանքը պղտորեցին կուսակցականները: Նրանց մեկ-մեկ թրխկացնելու յենք: Լսեցի՞ր շրջգործկոմի նախագահի սպանության մասին: Ավտոյով թռչում եր, առաջը կտրեցինք, մաուզերի փողը դրեցի ճակատին և թրանկ... Թավովեց, մրմնջաց ու մեռավ...

Նախկին ուտածիստորը լռելյայն ընթրում էր:

Ընթրիքը վերջացավ: Արայի աչքերն հանդիպեցին Շավասպի թունոտ հայացքին:

— Ինի ճուտ, քեզ պետք է կապել, թե չե գիշերն

ես բնից կպրծնես դուրս, մեզ կձգես թալակը, — ասաց Լազոն և խուրջիներից մեկի միջից հանեց պարանի մի կտոր: Նա մոտեցավ Արային:

Քիչ հետո Արայի ձեռք ու վոտքը ամուր կապկպված էր:

Լազոն փաթաթվեց յափուռնու մեջ և ձգվեց Շավասպի կողքին, ապա տեղից յելավ, հրագեններն ամուր գրկեց ու նորից շուրջովեց գետնին: Հելլագային փրկելու հույսերը մարեցին: Արային ծանր թախիժ պաշարեց:

Անձրեն արդեն դադարել էր: Լուսնի ճերմակ լույսը հոլիկի հերթիկից և լուսանցքներից ներս եր թափվում:

Անտառը խուլ աղմկում էր: Դրսում արշավում էր քամին:

Նախկին ուտածիստորն ու Լազոն տարվել էյին խորը քնով:

Արայի աչքերից քունը փախել էր:

— Հիմա տնեցիք ինձ ման են գալիս... խսկ առավոտյան ձիարշավ ե...

Նրա հայացքն առավ Լազոյին: Նա պառկել էր ուղիղ մեջքի վրա, բեխերը շաղախվել էյին բուխարիկում թարթվող կրակի հրով: Նրանք խորհրդավոր տեսք էյին ստացել:

— Ախ, թե ճար լինե՞ր վոնց կպոկեյի եդ կեղտոտ պոչերը, — մրմնջաց Արան:

Տնակի դուռը չանկոեցին:

Անտառի խորքում ծվաց գիշերահավն ու լռեց: Չանկոոցի ձայները դադարեցին: Քիչ հետո կտուրից քստքըստոց լսվեց:

Արան գլուխը վեր քաշեց, առաստաղի անցքից կախված էր մի կլոր առարկա:

— Տիբո. — կամացուկ կանչեց Արան ու սարսուռով շուրջը դիտեց:

Չղարթներին: Չե, քնած են...

Հավեց թեթև թրմփոց: Առաստաղը ցածր երևում է անվտանգ: Տիբոն հերթիկից ներս թռավ: Արան նորից նայեց շուրջը:

Չգարթնեցին: Չե, քնած են...

— Տիբո, անուշիկս, անգինս, քաղցրիկս, ազատիր ձեռքերս, — մրմնջաց Արան:

Կենդանին սաստիկ հեղում երևում է: Նա փաղաքշանքով տիրոջ ձեռքերը լիզեց:

Տիբոն սկսեց պարանոց ատամներով ծամծամել ու կտրրտել:

Քիչ հետո Արան ազատ երևում է: Նա առաջացավ դեպի Հելլադան:

— Տիբո, սոս:

Անտառում հողմը սուլում երևում է: Ծառերը հոգնած հեղում ելին:

Հիպոկոսինը նմանվում երևում է հրդեհվող կղզու, ցուրում երևում է:

Արան Հելլադային խթանում երևում է: Սլանում ելին: Նրանց հետևում երևում է Տիբոն: Սալուզին վոլոր-մոլոր ձգվում երևում է: Տեղ-տեղ հանդիպում ելին ձագարած խոռոչներ, պղտոր անձրեվաշրով լցված:

Ծառերից կաթկթում ելին անձրեվակաթիլները:

Յերկինքը գարմանալի ջինջ երևում է: Սպիտակ ամպեր կոյին, սահում ելին դանդաղ ու համբույրաց: Նրանք նուրբ ելին, կարծես լուսնի շողերից հյուսված կերպասներ լինեին:

Շուտով հասան այնտեղ, ուր ճանապարհը բաժանվում երևում է յերկու մասի: Առաջինը տանում երևում է դեպի շրջանային կենտրոնը, մյուսը՝ Ծ... գյուղը:

— Վեր ճանապարհն ընտրեմ, — մտածում երևում է Արան: — Սլանամ գյուղ, իմաց տամ նրանց մատին, արշավից կուշա-

նամ... Թուշեմ կենտրոն... Ախար մինչև հասնեմ այնտեղ, լույսը կբացվի, եղանակներն ել կարթնանան ու կշվեն... Ինչպես անել...

Այդ պահին Տիբոն կլանեց: Անտառը զրնգաց: Կենդանին դուռնը պարզեց վեր, հոտոտեց: Ի՞նչ, չգիտես, գուցե նապաստակի հոտ առավ:

Արան ձեռքը տարավ գրպանը, դուրս քաշեց մի խուսացած բոլոնոս ու մատիտ: Թղթի ճակատին գրեց.

«Գյուղխորհրդին ախազան Արեթյանին...»: Հետո շարեց ելի մի քանի տող: Թուղթը քառակուսի ծալեց:

— Տիբո, անուշիկս, վերցրու ես, մի շնչով թռիլ տուն, ումը կպատահես տուր նրան, դե, թռիլ...

Շունը թուղթը բերանն առավ, մոռաց, պոչը թափահարեց, թռավ:

3206
39
Քիչ հետո անտառը նրան կլանեց:

Այդ տարի շրջանը բերքահավաքը կատարել երևում է հաջող ու ժամանակից շուտ: Մի խոսքով պլանները գերակատարել երևում է:

Բերքահավաքը հաջող ավարտելու առթիվ շրջկենտրոնում սեպտեմբերի 28-ին բերքի տոն երևում է կազմակերպվել:

Միաժամանակ այդ ուրը լինելու յեր նաև ձիարշավ: Մրցելու ելին շրջանի կոլտնտեսությունների ձիերը: Շրջանային մրցման առաջավորները պետք է հետագայում մասնակցեյին հանրապետական ձիարշավին:

Բերքի տոնի ուրը լավ արև արեց: Արևի լույսը փողոցներում շողաց թե չե, սկսեցին քաղաքի հրապարակը հոսել գյուղերից ու ավաններից յեկած կոլտնտեսականները:

Ինչպես բոլոր հանդիսավոր որերին, այնպես ել այդ ուրը, մարդկանց հայացքներից կարելի յեր գուշակել նրանց արտակարգ ուրախ տրամադրության մասին:

Մարդիկ հագել եյին իրենց տոնական որվա հագուստները:

Ահա Տիտոս պապը: Նրա անցյալ կյանքի չքավորության մասին շատ բաներ են պատմում: Ասում են մարդավարի շոր չեր հագնում, մեշուկը ծակում եր, մտնում մեջը: Նրա ընտանիքը տոն որերին չորթնե սպաս եր ուտում:

Իսկ այժմ նա սափրվել եր, յերկարաճիտ կոշիկներ եր հագել: Հագին անցյալ տարի Յերեվանից գնած կոստյումն եր, վրան ել բոլորովին նոր քուրքը:

Իրենց կոլտնտեսությունում նա կարտոֆիլը մշակել ե բոլորովին նոր ձևով, ստացել ե շտեմնված բերք: Բերքի տոնի ցուցահանդեսում կային նրա մշակած կարտոֆիլի նմուշները:

Իսկ հրապարակում, դիկտից կառուցված ծածկոցներում խնամքով շարված են ցուցահանդեսի եքսպոնատները:

Տիտոս պապը գլխին ե հավաքել մի խումբ մարդկանց ե արդեն տասերորդ անգամ պատմում ե կարտոֆիլ մշակելու իր նոր ձևի մասին:

Մի ուրիշ գյուղի կոլտնտեսականներ իրենց գլխի շուրջն են հավաքել իրենց հարեան գյուղերի կոլտնտեսականներին: Ասակեպատ արկղերի մեջ լցված են նրանց մշակած ցորենի նոր տեսակները:

Առանձին-առանձին ցանկապատերի մեջ եյին առնված կոլտնտեսականների խնամած անասունները, կով, յեզ, ցուլ, վոշխար, այծ, խոզ ե այլն:

Ինքնագոհ փայլում ելին ուժեղ, մկանուտ ցուլերի ե յեզների աչքերը: Կովերը հեղությամբ նայում եյին իրենց դիտող ամբոխին: Յերբեմն խանչում ելին խոզերը ե մրկը-կում եյին այծերը: Ամենից խաղաղը չաղ, գանգրահեր վոշխարներն եյին:

Առանձին բաժնում պատերի վրա փակցրած եյին շրը-

ջանի լավագույն աշխատող կոլտնտեսականների նկարները:

Սե Քարեցի կոլտնտեսուհի Միմիզարը, նայում եր իր նկարին, նայում ե մի քիչ ել ամաչում: Իր նկարն ե, բայց ինքը կարծես բոլորից շատ ե նայում: Կողքի մարդիկն ել, յերևի, այդ նկատում են:

Շրջանում հայտնի կթվորուհի յե նա:

Տիտոս պապն ել ամենայն համարձակությամբ կտրել ե իր նկարի առաջը.

— Հրամանքդ, ժողովուրդ, ես իմ, այսինքնստ անարժանիս պատկերքն ա... Ե՛խ, մարդ արարած, սփաթիղ գարուն ա իջել...

Ամպերը ծծմբի գույն եյին առել: Արշալույսը պայծառ բոցավառվում եր: Շրջանային կենտրոնի փողոցներով սլանում եր Հելլադան: Հեծյալի դեմքն ինքնաբավականությունից փայլում եր:

Ձիալսը քաղաքից դուրս յեկավ: Նա ընկավ հանդամիջյան ճանապարհը: Չորս դին տարածվում եյին հնձված արտեր: Քարքարոտ միջնակների վրա արածում ելին մի քանի յերինջ, հորթուկներ ե մի չաղ մատակ ձի:

Արան կանգ առավ մի ընդարձակ հրապարակի մոտ: Հետաքրքրությունից դրդված, հեռու-մոտիկ ավաններից աչնտեղ եյին յեկել տղամարդիկ, կանայք, պատանիներ: Շուտով կսկսվեր ձիարշավը: Հանդիսատեսներից վոմանք շրջափակել եյին արշավին մասնակցող յերիվարներին, գովաբանում կամ նշավակում եյին այս կամ այն ձիուն, յենթադրում եյին թե դրանցից վորը կհաղթանակի, գրաղ եյին գալիս, խիստ վիճաբանում:

Ձիերի սանձերից բռնած, իրար մոտ շարվել եյին հեծյալները:

Հանդիսատեսներից վոմանք աշխատում եյին նրանց հետ զրուցել:

Հրապարակի մոտ Արան ձիուց իջավ:
Բազմությունը նրան շրջապատեց:

— Այ, ինչ քյահլան ձի յե, զտած վոսկի, սա կհաղ-
թի,—կանխորոշեց մի գեղեցիկ յերիտասարդ:

Համախմբվածներն սկսեցին խոսքերի կարկուտ տե-
ղար:

— Հեծյալը պստիկ ե, ձին դրան տակովը կանի:

— Տղա, վերտեղացի յես...

— Վաճա, Արա — վերտեղից-վորտեղ, մեջ ընկավ
Տիտոս պապը,—անուշ ջան, եղ ի՞նչ հնարքով:

— Տիտոս պապ, պատմությունը յերկար ե, ձմռան
գիշերին հարմար, հետո կպատմեմ,—ձեռքը թափահարելով
ասաց Արան ու Հելլադայի կողը շփեց:

Հանկարծ տագնապ առաջացավ և ողը ձեղքելով ամե-
նուրեք տարածվեց.

— Պատրաստվել արշավի:

Արան Հելլադայի դունչը շոյեց:

— Անուշիկա, հոգնած ես, մրցելու ուժ ունե՞ս:

Յերիվարը հարուստ բաշը թափ տվեց, փռնչաց:

Պատասխանը դրական եր:

Տասներկու ջղուտ ձի մեծ վարգով առաջանում էին:
Այնտեղ, ուր Մեծ սարի փեշերը մերձում են Սիզան հարթա-
վայրի հետ, կա մի ասֆալտած խճուղի: Այստեղով անց-
նում էին մրցակիցները, ձիերին թեթև խթանելով:

Ճանապարհի յեզրերին հանդիպում էին կարմիր դրո-
շակավոր պահուրդներ: Հարթավայրում շարված մասրենի-
ների վրա աղմկում էին թռչունները: Մոտակա սարերի
ժայռապատ կառարները փալլփլում էին:

Հեծյալները դեռ ձիերի ուժը խնայում էին, սպա-
սում էին վերջին ու վճռական պահին: Առայժմ նրանք
ուրախ կատակում էին:

— Ե՛յ, ախպերացու, քո ձին քոստի մեկն ե, կասես
հենց նոր գերեզմանից ա դուրս յեկել: Մեղք ա, մեղք, մի
չարչարիր, տար, կապի գոմը,—մոթալ փափախը գլխին
քաշած մի գյուղացի դիմում եր ջարդված ատամով մի յե-
րիտասարդի: Վերջինս հեծել եր մի ջահել աշխետ ձի:

— Գեռի, լեզուդ իր բունը քաշի, կտեսնենք ում ձին
ե քոստո,—պատասխանեց ջարդված ատամով յերիտասարդն
ու ինքնազոհ ժպտաց:

Մրցակիցների պոչից քարշ ընկած, Արան իր ձիուն
խթանեց: Հելլադան թռավ բոլորից առաջ:

— Ֆինիշ, տղերք, յերեխան հաղթեց, հա, հա, հա,—
կատակախոսեցին ալս ու ալս կողմից:

Արան պաշարված եր անորոշ տրամությամբ: Հելլա-
դան Սուրբ Ավոյի հոլիկից մինչև այստեղ քայլել եր: Արդյոք
նա չէր հոգնել: Հետո այստեղ այնպես լավ ձիեր կան...

Բայց հուզմունքը սրտում լեռնանում եր: Այլևս մոտ-
ծել անկարող եր:

Մեծ սարը շրջելով, մրցակիցները պետք ե հակառակ
կողմից մուտք գործելին շրջանային կենտրոնը: Նրանք պար-
տավոր էին յերկու անգամ ասֆալտած խճուղին շրջել:

Արեն արդեն մոտենում եր գենիթին:

Հեծյալներն աննկատելիորեն ձիերի վազքն արագաց-
նում էին, աչքերի պոչով միմյանից չափչփում:

Ձիերն ել կարծես զգում էին, վոր հետզհետե մոտե-
նում ե վճռական բոլսին: Նրանք անհանգիստ փնչացնում
էին, սանձերը քաշկռտում:

— Ե՛յ, պստիկ, մի վազիր, յետ կմնաս,—Արայի յետե-
վից ձայնեց մոթալ փափախով գյուղացին: Նա հեծել եր
մի հաղթանդամ դամբիկ:

Արդեն մոտենում էին քաղաքին:

Ջիւղիւրներն աշխուժացան: Միանգամից մտրակները
շրմփացին: Բոլորովին անսպասելի կերպով Արան Հելլադա-
լին խթանեց: Ասուպի արագությամբ նժուլդը թռավ:

— Յյո՛ւ, յերեխան թռավ:

— Քշե՛ք, տղերք, — վորոտացին մի քանի ձայներ:

Կոտրած առամով յերիտասարդն իր ձին ասպանդակեց: Վերջինս խրխնջաց ու թռավ: Նա Հելլադայից առաջ անցավ:

— Վահ — զայրացավ Արան ու շնջաց — Հելլադա, ազիզ, թեւովորվիր:

Նժույզը ցայտուն ունեղերը լայն բացեց: Ձին լիաթոր ծծեց թարմ ողն ու կողերին զգաց ասպանդակների զարկերը: Նա պարանոցին կամարի ձև տվեց, սլացավ:

Ջարդված առամով յերիտասարդի աշխետ նժույզի վտանները խճճվեցին իրար: Ձին յերերաց, կանգ առավ, յետ-յետ գնաց: Մինչ այս, մինչ այն, Հելլադան առաջ սլացավ:

Քամին նրա մազերը փռցնում էր, շնկշնկում ականջների մեջ:

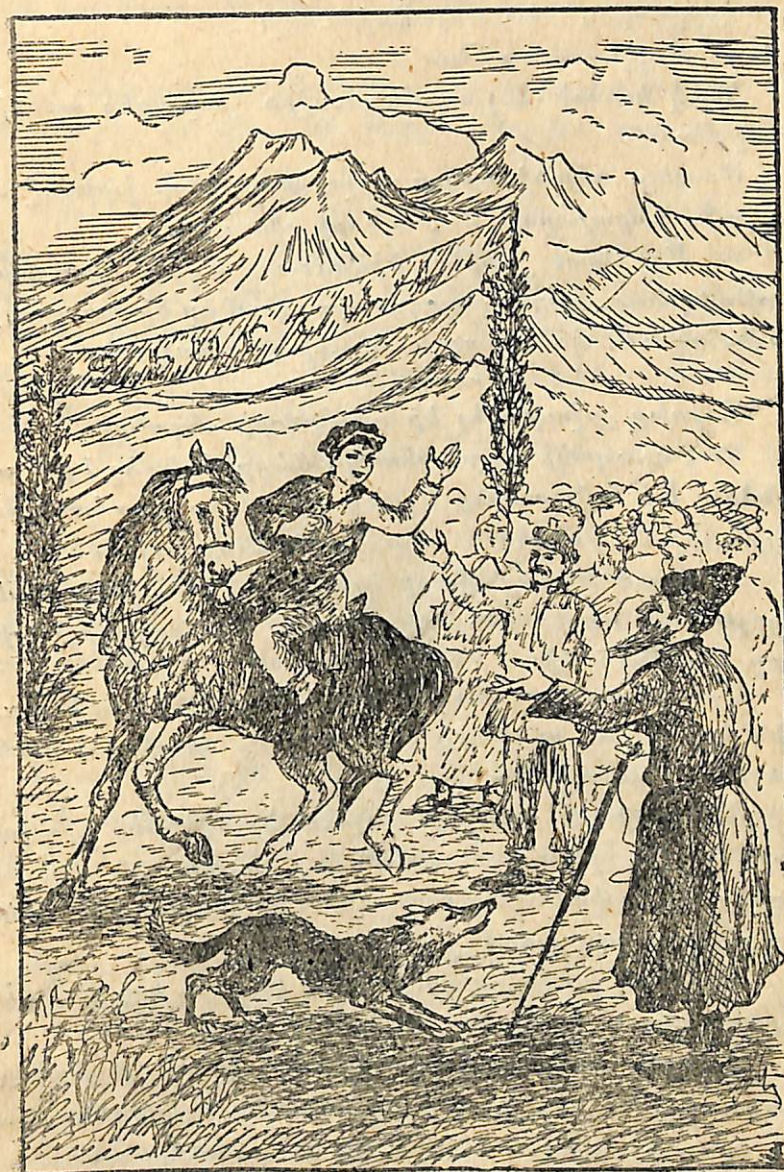
Հաճուքից Արան փորձում էր մի ակնթարթում կլանել արևի բոլոր ճառագայթները:

— Ամոթ ե, տղերք, յերեխան հաղթեց, թուեք, — ձայն տվեց մի ջահել գյուղացի:

Մի պահ, և ձիավորները Հելլադային յետ կը թողնեյին, արդեն հասել էյին նրան: Արայի կողքից սլանում էր մոթալ փափախով ձիավորը: Նա ողում մտրակը ծածանեց: Անզգուշությունից հարվածը շրմփաց Հելլադայի ազդերին: Նժույզը փրփրեց, գլուխը կռացրեց, պարանոցին կամարի ձև տվեց, թռավ:

Ճանապարհը բոլորովին դատարկ էր: Նրա յեզրերին շարվել էյին մի քանի դրոշակավոր պահանորդներ:

Ճանապարհի լաչքով քաշված էյին թզաչափ լայնությամբ սպիտակ գծեր: Անզգացացած ճանապարհը ձիերի դոփուկներից զարթնեց: Նրան կից հարթավայրում աղմուկը հետզհետե աճում էր: Ուռիների ճյուղերին թառած պա-

տանիններն ու մանուկները քանի գնում, սուլոցներն ու ժեղագնում էին: Նվազախումբը նվագում էր:

Վերջապես, ահա արշավախումբը:

— Թռիր, — ճչաց Արան:

Կրակ կտրած Հելլադան առաջին բարյերից ամենից առաջ թռավ:

Ծափեր, ականջ ծակող սուլոցներ, ձիերի խրխինջ ու դոփյուն, հարայ-հրոց, մտրակների շառաչյուն:

— Եյ, Արա, ջանիկս, ծիծեռնակ, աղիզ, անուշիկս, ամոթով չմնաս, քաղցր բալիկս, — բղավում էր Տիտոս պապը, թափահարում ձեռնափայտն ու վեր-վեր թռչում:

Ամբոխը շրջափակել էր դատավորի սեղանը:

Ծ... գյուղակի կոլտնտեսականները խմբվել էլին առանձին: Մի հանգամանք նրանց թվում էր շատ հանելուկային: Արան ինչպես է Հելլադային ձեռք բերել:

Հանկարծ թնդաց ձիերի դոփյունը: Հանդիսատեսներից շատերն արդեն գուշակում էին, թե մրցակիցներից վորը կհաղթանակի:

Մանուկներն ու պատանիները, վոր մինչ այդ խոսում էին ձիերի լավ ու վատի մասին, վեճը կտրեցին, սկսեցին սուլել ու աղմկել:

Արշավախմբի առաջից թռչում էին յերեք ձիավոր: Չախ կողմից շարժված ատամով յերիտասարդն էր, աջ կողմից մոթալ փափախով գյուղացին, իսկ մեջտեղից, նրանցից յերկու քայլ առաջ՝ Արան:

Հելլադան վտտից գլուխ շուր էր դարձել, իսկ մեծ-մեծ աչքերը ցլում էին: Նա թռչում էր ու թռչում:

Կտրելու ճանապարհը մնացել էր հաղիվ յերեք հարյուր մետր: Տամներկու մարդկային ու նույնքան կենդանական սիրտ բաբախում էին ծանր ու անհամաչափ:

Հանկարծ մտրակները մեկեն թռան վեր: Բացի Արայի մտրակից:

Վճռական հարվածներ:

Հելլադան ճարպիկ ձիավարին շատ լավ էր հասկանում: Նա զգաց, թե ինչպես Արան փաղաքուշով իր բաշը շոյեց:

— Հելլադա, պայծառիկս, ախր հավաքիր ուժերդ, մի քիչ, շատ քիչ, դե, դե... դե, թռիր, ջանս, թռիր սիրունիկս, դե, դե...

Ձիու առյուս կաշու մեջ ձգված շիկերի ցանցի տակ նշմարվում էին ուռուցիկ մկանները: Հանկարծ նրանք թրթռացին, ապա կծկվեցին ու ձի գյեկան: Ձին մի արտասովոր շերմութունից սարսռեց: Նա փռնչաց, բաշը թափահարեց: Իսկ հետո... Հելլադան վրտեղ էր... մրցակիցները մնացին հեռու-հեռու...

— Եհեյ, — ցնծությունից խեղդվում ու գոչում էր Արան:

Յերկրորդ և վճռական հաղթանակ: Առաջին բարյերից ամենից առաջ նորից Հելլադան թռավ: Նրան հետևեց շարժված ատամով յերիտասարդի ձին, մոթալ փափախով գյուղացու զամբիկը, հետո բոլոր ձիերը:

Ամբոխն ալիք-ալիք շարժվեց:

Առաջավորներին ամբոխը շրջափակեց: Նրանց շառագունած դեմքերից քրտինքը հոսում էր: Վոմանք թաշկինակներով ճակատների քրտինքը մաքրում էին: Լավում էին ծանր հեղուկներ:

Արան խիստ շառագունել էր: Քրտինքի առուն պա-րանոցի վրալից դանդաղ գալարվում էր:

Կռիվ ե: Կռիվը սաստկանում է,

Մարտկոցն է վորոտում,

Թշնամին նահանջում է,

Մենք առաջ ենք շարժվում:

Հանդարտ լերդում եր Արան:

Հանկարծ անհարմար զգաց, ձայնը մեկեն կարեց:

— Դե, դե, շարունակիր, սատանա! — կանչեց հարևան գյուղացին:

Յերեվաց Տիտոս պապը:

— Այ, կեցցես, ախար ողա. — բարակ ձայնով ասաց նա, և շրթունքները չապացրեց Արայի ճակատին:

Հետո բազմությունը շրջափակեց նրան: Մի ծաղկատար, մաղոտ դեմքով մարդ կալով նրա ոճիքից:

— Այդպես, լավիկ տղա, ուրեմն ձին դու յես խնամել: Ապրես, արժանի յես սիրունիկ շքանշանի...

Ծ... գյուղակի կոլտնտեսակալները ծաղկատարի ձեռքից Արային ազատեցին:

— Եդ վոնց, ազիդ ջան, ախր են շան վորդին ձին թուցրել եր. — մեկեն վրա տվին նրանք:

Խնդրեցին ամեն ինչ պատմել:

— Պատմությունը լերկար ե, տարի կքաշի, — առարկեց Արան:

Ի վերջո Տիտոս պապի քաղցրիկ լեզուն բանը հարթեց: Արան հանդարտ ձայնով սկսեց պատմել:

Հետաքրքրվողների բազմությունը խտացավ: Յետեվում խմբավածները սարսափելի ջանքեր եյին թափում, աշխատում եյին Արայի խոսքերը վորսալ:

— Բերում են, բերում... — հանկարծ բղավեցին յերեխաները:

Ճանապարհով կենտրոն եյին մանում չորս հեծյալ միլիցիոներներ: Նրանք շրջապատել եյին Շավասպին և ընկերոջը:

Ավազակների զենքերը կախված եյին նրանց ձիերի թամբերից:

Ամենից վերջում քայլում եր մի սպիտակ ձի: Այդ

նախկին ռուսիսարի յերիվարն եր, հեծել եր Ծ... գյուղակից մի պատանի:

— Լազո ջան, թալակդ շնորհավոր, բերդի մեջ բարով-խերով մաշվեա — կատակեց մի յերիտասարդ:

Քրքիջ բարձրացավ:

Մի պառավ կին նրանց շանչեց: Նա շրջործկոմի քարտուղարի մայրն եր: Նրա վորդուն Շավասպն ու ընկերը դարանից սպանեցին: Դեպքը պատահեց ութ ամիս առաջ:

— Վայ, ձեր դար ու փոսը տեսնեմ, դժոխքի շներ, են ազիդ բալիս արլունով ձեր աչքերը քոռանան, վայ, ասուռ կրակով խորովվեք, մուրագներդ փուշ դառնա...

Կալանավորներն անհետացան:

Պառավն առաջացավ դեպի Արան:

— Զահել-չիվան, շարմաղ մազերիդ մառադ, ես շների թալակը դու սարքեցիր, թուշդ պաշեմ — ասաց քարտուղարի մայրը:

Նա Արային վաղձագուրեց, ճակատը ծածկեց համբույրներով:

— Եյ, ժողովուրդ, սիրունիկ, ջահել աղերք, ոգնեցեք ինձ, թուցրեք քաջիս — գոչեց պառավը:

Բարձրացավ աղմուկ և իրարանցում:

— Թուցրեք...

— Տուր ինձ...

— Հոպ, հա...

— Շմավոն, տո՛ւր...

— Քաղցրիկիս դեսը տվեք...

— Եդ անուշին մի պաշ տվեք...

— Դե-սը...

— Ուռում...

Նվազախումբն սկսեց նվազել...

Հանկարծ մի շուն կլանչեց: Ամբոթի ալիքով զանգ-

վածը ճեղքվեց: Քիչ հետո նա կանգ առավ, պայծառ աչքերով նայեց տիրոջը: Կենդանին ծառացավ չետեվի թաթերին, դունչը պարզեց վեր, յերկար ու ձիգ հաշեց: Տիրոն եր:

Միջոցին բոցավառվում եր: Յերկնակամարում փշրվում եր արևի սկավառակը: Ամբոխը ծփում եր ու գոչում:

— Ուռռա...

— Ուռռա...

— Ուռռա...

Դրանից հետո սկսվեց բերքի տոնը, միտինգը, հասարակական զբոսանքն ու զվարճությունը...

Գրա. խմբագիր՝ Հ. Հայրապետյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ա. Գասպարյան
Պրեպրիշ՝ Հ. Մանուկյան

Դրավիտի լիազոր՝ Վ. 2049. Հրատ. 4631.

Գառվեր 458. Տիրած 3000.

Թուղթ 62X94. Տպագր. 1 3/4 մամ.

Մեկ մամ. 24.480 նշան.

Հանձնված է արտադրության 10 մայիսի 1939 թ.

Ստորագրված է տպագրության համար 27 ապրիլի 1939 թ.

Պետհրատի I տպարան, Յերեան, Լենինի 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0401096

11000

ԳԻՆԸ 70 ԿՄ.

Խ.ՄԱԼԽԱՏՅԱՆ
ԵԼԼԱԴԱ
ԳԻՅ Արմ. ՍՏՐ ԵՐԵՎԱՆ